

Viskningar från en grav

Att se ett förhistoriskt samhälle via gravmaterialet

Institutionen för arkeologi

och antikens historia

Lunds Universitet

CD-Uppsats

Författare: Marie Brodén

Handledare: Cornelius Holtorf

Abstract

Since the dawn of archaeology much of the resurges has focused on graves and grave materials. This essay is an attempt to interpret a grave material to the society of the living, to investigate what a megalithic grave material can tell us about the society that made them and the people that were buried in them. The study is focused upon two megalithic graves in Löderup; Ramshög and Carlshög.

A study of the bone material, building construction and building material at Ramshög and Carlshög is done and then compared with different theories that are made of Ramshög and Carlshög and of other megalithic graves. By studying different theories of megalithic graves and comparing these with Ramshög and Carlshög I have tried to evaluate which ones that are relevant in this case.

The megalithic graves primarily shows some kind of change, in society or in their way of looking at the dead or the life after this. The conclusions are that the persons that were living in Löderup at the time of the megalithic graves belonged to a society that was more hierarchic than had been the case in earlier societies within the area. The megaliths has probably functioned as a form of family graves for a kin line. An increase of people in the area might have created a need to claim their territory and one of the purposes of the megaliths could therefore have been the use of territory markers. Though the territory was in an area with rich nature resources there is nothing in the material that proves that the society lived on hunting and fishing, but on the other hand there is nothing to prove it wrong either.

Innehållsförteckning

1 Inledning

1.1 Syfte och målsättning

1.2 Forskningshistorik

1.2.1 Skånes megalitgravars utgrävningshistorik

1.2.2 Megalitgravarnas tolkningshistorik

1.3 Material och metod

1.4 Källkritik

2 Megalitgravar

2.1 Dösar

2.2 Gånggrifter

3 Löderups megalitgravar

3.1 Carlshögen, Löderup 29:1

3.1.1 Gravkonstruktioner och byggnadsmaterial

3.1.2 Skelett och gravgåvor

3.2 Ramshög, Löderup 18:1

3.2.1 Gravkonstruktioner och byggnadsmaterial

3.2.2 Skelett och gravgåvor

4 Olika tolkningar och teorier; vilken funktion hade megalitgravarna

4.1 Megalitgravarna som territoriemarkörer

4.2 Gravar eller benhus

4.3 Kultplats

4.3.1 Grav- och offergåvorna

4.3.2 Skålgropar och hållristningar

4.4 Andra teorier kring megalitgravar

5 Vad berättar megalitgravarna om människorna och samhället som skapade dem

5.1 Vem begravdes i megalitgravarna

5.1.1 Vad visar skeletten

5.2 Byggmaterial och byggnadskonstruktionen

5.2.1 Placering i terrängen

5.3 Megalitbyggarnas ekonomi

6 Slutsats och diskussion

7 Sammanfattning

1 Inledning

Inom arkeologin är undersökningar av gravar och gravmaterial alltsedan arkeologins barndom vanligt förekommande.

Vad kan då ett gravmaterial berätta om de människor som en gång begravts eller om det samhälle de tillhörde? Är det möjligt att avgöra vilka tolkningar och teorier som kan vara relevanta i studierna av gravmaterial? Vad ska man tänka på vid studier av just gravmaterial, vilka slutsatser kan man dra och hur stor sannolikhet är det att de ger en korrekt bild av den förhistoriska verkligheten.

Uppsatsen är ett försök att ta reda på vad man kan säga om ett samhälle genom att undersöka ett gravmaterial. Studien fokuserar på Ramshög och Carlshögen, två megalitgravar i Löderups socken i Sydöstra Skåne. Genom att titta på olika teorier och tolkningar av megalitgravar och jämföra detta med det valda materialet vill jag förstå vilka tolkningar och teorier som verkar rimliga och vad dessa kan berätta om det valda området.

1.1 Syfte och målsättning

Uppsatsen är en studie av hur man kan tolka ett gravmaterial. För min studie har jag valt två megalitgravar i Löderups socken i sydöstra Skåne.

Syftet är att via undersökningar av det valda megalitgravmaterialet, samt olika tolkningar och teorier, förstå vad ett gravmaterial kan berätta. Målsättningen är dels att göra en sammanställning om de valda megalitgravarna och dels att utifrån dessa försöka bedöma vilka olika tolkningar och teorier om megalitgravar som är trovärdiga.

Min frågeställning är följande:

- Vilken/vilka funktioner hade Ramshög och Carlshögen?

-Vad berättar materialet från Carlshög och Ramshög om samhället och människorna i det.

-Vad betyder eventuella grav- eller offergåvor ?

-Hur ser gravkonstruktionen och byggnadsmaterialet ut?

-Vad kan skeletten berätta om de begravda?

-Kan man göra en rättvis tolkning av ett samhälle ur ett gravmaterialet och vilka tolkningar är i så fall rimliga?

1.2 Forskningshistorik

1.2.1 Skånes megalitgravars utgrävningshistorik

När det gäller Skåneområdet genomfördes redan på 1810-talet några megalitgravsutgrävningar av Nils H. Sjöborg och Magnus Bruzelius. Sven Nilsson utförde några få utgrävningar under 1940-talet och mellan 1850 – 1870 utfördes ett tiotal grävningar av Nils g. Bruzelius. Under 1870- talet utförde Arvid Kurck (bla. Carlshögen) och Hans H. Hildebrand några enstaka grävningar i Skåneområdet (Blomqvist 1989:5).

Vid sekelskiftet upprättar Oscar Montelius en typologisk serie över stenkammargravar. Moderna megalitutgrävare i Skåne med planritningar, profiler och fyndläge tar sin början i samband med Oscar Almgrens utgrävningar 1907 – 1910. med honom börjar man förutom kammaren och gången även att undersöka området utanför gångmyningen och själva högen. Efter honom kom Folke Hansson som under perioden 1914 – 1933 restaurerade några och grävde ut ett 15-tal megalitgravar i Skåne (bl.a. utförde han både utgrävning och restaurering av Ramshög) (Blomqvist 1989:5f)

Från 1961 och flera årtionden framåt har det under ledning av Märta Strömberg inom Hagestadprojektet utförts arkeologiska undersökningar på Österlen, främst i Hagestadområdet (i Löderups sn) med omnejd. Hagestad-projektet var främst inriktat på en intensivarkeologisk undersökning om den förhistoriska bebyggelsen i

Hagestad och här har man bl.a. kunnat redogöra för en bebyggelsehistorik för området under ett långtidsperspektiv. Området som utgör Hagestad by (ca 30 kvadratkilometer) undersöktes noggrant efter både bosättningar, gravar och övriga aktiviteter. Strömberg har också gjort arkeologiska undersökningar i andra delar av Österlen, samt gjort arkeologiska undersökningar på flera av megalitgravarna.

1.2.2 Megalitgravarnas tolkningshistorik

Megalitgravarnas betydelse och uppkomst har varit och är fortfarande ett stort diskussionsämne. Av Montelius och den kulturhistoriska traditionen förklarades megalitgravarna genom en idéspridning med ursprung i östra Medelhavsområdet, mekanismen bakom spridningen har debatterats, exempel är sökandet efter och koppar och via folkvandringar (Sjögren 2004:159, Sjögren 2003:33).

Från 1970-talet försöker processuella arkeologer tolka megalitgravarna utifrån att de haft en funktion i det samtida samhället. En av de mest inflytelserika hypoteserna var Renfrews tes om gravarna som territoriella markeringar (Sjögren 2004:160). Han ansåg att territorialitet var lösningen på en kris som uppkommit ur en befolkningspress och därmed en konkurrens om odlingsbar mark och att det var genom den här mekanismen som man kunde förklara utbredningen av megalitgravarna (Sjögren 2003:36). En annan författare var Flemming. Enligt Sjögren ansåg Flemming att megalitgravarna, genom att de inte bara var de dödas förvaringsplatser utan även var avsedda att fokusera de levandes uppmärksamhet på dels sig själva och dels ritualerna som pågått omkring dom, hade en stor roll inom den existerande sociala ordningen. Han stöder sin tes med funktionalistiska argument och anser att megalitgravarnas huvudfunktion är att understödja en existerande ledares status (Sjögren 2003:35).

Den kulturhistoriska och den processuella traditionens funktionella förklaringar kritiserades starkt inom den postprocessuella traditionen som växer fram under 1980-talet. Deras tolkningar var fokuserade på meningen av monumentet i den samtida symboliska världen och på gravarna som ideologiska snarare än avspeglade en

social struktur (Sjögren 2004:160). Megalitgravarna hade alltså främst en symbolisk och ideologisk roll. Ideologi och symbolism framhölls på en självständig nivå som inte kunde förklaras genom att hänvisa till ekonomiska eller sociala funktioner. Inom den postprocessuella traditionen såg man neolitiseringsen som en mental och ideologisk förändring snarare än en ekonomisk sådan. Vilken position megalitgravarna hade i symbolsystemet och deras roll i en ideologi som kunde dölja och legitimera maktförhållanden i samhället var viktiga teman (Sjögren 2003:37f).

Inom den postprocessuella traditionen är Shanks & Tilley (1982) arbeten ett av de mest inflytelserika (Sjögren 2004:160). I artikeln behandlar de ben från Carlshögen och Ramshögen samt tre engelska gravar och försöker bl.a. visa att kropparna introducerats i gravarna i skeletterat tillstånd. De anser att benen medvetet har arrangerats och sorterats på olika sätt för att t.ex. betona kollektivet och förneka den individuella identiteten, den begravda personen uppgick i kollektivet av förfäder (Shanks & Tilley 1982).

Enligt Sjögren är en grund ide hos Tilley att megalitgravarna kan representera och definiera den sociala identiteten hos de som byggt dom och att megalitgravarna byggs i samhällen med stor social konkurrens. Tilley vill förstå hur megalitgravarnas symboliska och ideologiska mening kan fungera som medel för maktlegalisering. Megalitgravarna hade flera betydelser på olika symboliska plan ex gällande förfäder och den lokala gruppens historia. Tilley har även haft inflytande i de senaste tio årens diskussioner om landskapet och megalitgravarnas plats i detta. Här menar man att megalitgravarna och andra monuments roll kan ha varit att reglera insyn och tillträde till symboliskt viktiga platser (Sjögren 2003:41f).

I de senare Skandinaviska diskussionerna har bosättningsmönster, sarupsanläggningarnas inhägnader, existerande ekonomi m.m. varit viktiga teman. Enligt Madsen 1981 var bosättningarna under tidigneolitikum små, kortlivade och spridda inom stora områden. En ökad population under tidig mellanneolitikum ledde till en konkurrens om de bästa markerna och de megalitiska gravarna uttryckte symboliskt olika gruppers rätt till territoriet. Enligt Sjögren framhäver Madsen senare samhällets inre dynamik och rituella komplex som drivande kraft istället för populationen (Sjögren 2004:160). I Skåne har två bebyggelseinriktade projekt,

Hagestadprojektet och Ystadprojektet, dominerat trattbägarforskningen. Mats Larsson (1988) har en sammanfattande tolkning av trattbägarbosättningarna som ansluter till Renfrews modell om territoriemarkeringar i stamsamhällen. Enligt Sjögren anser Märta Strömberg att det är ett samhälle som baseras på släktskapsgrupper med en rangordning som är baserad på olika närhet till en grundarfamilj som i sin tur är de som begravts i megalitgravarna (Sjögren 2003:47).

1.3 Material och metod

Jag kommer att via litteraturen och fornminnesregistret undersöka två av megalitgravarna i Löderups socken.

Jag kommer att titta på olika teorier och tolkningar som är gjorda dels på det valda materialet och dels på annat megalitgravmaterial. Jag kommer även att titta på vad man bör tänka på när man tolkar gravar överlag för att på så vis kunna ta ställning till vilka tolkningar man kanske ska vara försiktig med eller vilka som verkar korrekta.

För att få reda på vilken typ av samhälle som skapat dessa gravar är det relevant att fråga sig vem eller vilka som blivit begravda i dom och varför. Jag kommer därför att titta på de osteologiska undersökningar som är gjorda på materialet för att se vad som framkommit angående åldersfördelningar, kön m.m. och vad detta eventuellt kan säga om samhället

Syftet studien är att undersöka vad man kan säga om ett samhälle genom att tolka dess gravmaterial. Genom att undersöka olika tolkningar och teorier av megalitgravar och gravmaterial i allmänhet och sedan jämföra detta med den valda megalitgraven vill jag förstå vilka tolkningar och teorier som verkar rimliga och vad dessa kan berätta om det valda området.

1.4 Källkritik

Eftersom gravar studerats under väldigt lång tid inom arkeologin finns det av naturliga skäl en avsevärd mängd teorier och tolkningar angående gravmaterial. Det är därför sannolikt att det finns sådana som jag inte tagit hänsyn till i mina försök att tolka Carlshögen och Ramshög. Ytterligare kritik kan riktas mot att uppsatsen inte går tillräckligt djupt in i de olika delarna eller i undersökningarna och sammanställningen av Carlshög och Ramshög. Tyvärr finns det inte utrymme i uppsatsen att fördjupa sig i alla olika delar utan den består av kortare beskrivningar och sammanfattningar av det mesta.

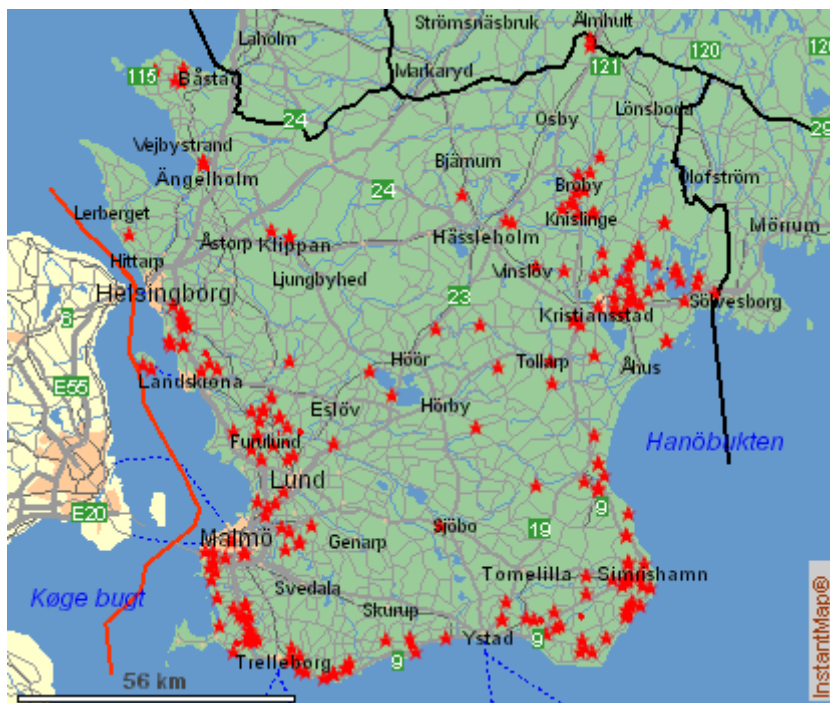
Det faktum att jag enbart studerat gravmaterialet via litteraturen är också ett källkritiskt problem. Det är sannolikt att materialet kan tolkas på annat vis om det görs i samband med en utgrävning där hänsyn kan tas till de frågor som uppkommer efterhand.

Ett annat källkritiskt problem gäller förstörelsen av megalitgravarna, självklart går en stor del information förlorad, hur mycket beror på graden av förstörelse och hur mycket som finns dokumenterat tidigare. Då studien mer handlar om huruvida det är möjligt att dra slutsatser från ett gravmaterial än om det specifika området har jag valt att se eventuell förstörelsen som ett naturligt inslag i vid studier och tolkningar av gravmaterial. Alla aspekter på gravar och gravgods är viktiga att ha i åtanke vid tolkningen av dem. En viktig aspekt är att större delen av den beräknade förhistoriska populationen inte är synlig i det arkeologiska gravmaterialet (Pearson 1999:5). Både vad som hänt med det stora antal vi inte ser och vilka det egentligen är som är synliga i det arkeologiska materialet är viktiga frågor i samband med tolkningarna av gravarna men det finns inte utrymme att beakta dessa i uppsatsen.

Även de slutsatser som jag hoppas komma fram till är i sig ett källkritiskt problem. Är frågan i sig möjlig att besvara, är det möjligt att via gravmaterialet skapa en bild av dåtidens levande samhälle? Och är det möjligt för mig att genom detta material dra några slutsatser om detta?

2 Megalitgravar

Megalitgravarna, stenkammargravarna, i Sverige är främst koncentrerade till tre områden: Skåneområdet, Västkustområdet och Falbygdsområdet (Blomqvist 1989:4). Det kända antalet megalitgravar är runt 450 stycken, det är dock svårt att uttala sig om det ursprungliga antalet gravar. Utanför Norden finner man främst megalitgravarna längs kusterna i Västeuropa, liknande anläggningar finns även i Medelhavsområdet och på andra håll i världen (Strömberg 1988:71). I stort sett kan dösarna dateras till ca 3600-3400BC och gånggrifterna till 3400-3200BC (Blomqvist 1989:94).

(Fig 1) Stenkammargravar från stenåldern i skåne
(<http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2>)[2007-07-04]

102 megalitgravar i Sverige och Norge hade blivit arkeologiskt undersökta fram till 1984 och av dessa har samtliga döstyper gett tidigneolitisk keramik. Blomqvist anser att detta är ett skäl att man kan säkerställa konstruktionen som tillhörande tidigneolitikum. Däremot hittas det inga föremål i gånggrifter som kan knytas till tidigneolitikum utan det äldsta materialet är från mellanneolitikum (Blomqvist 1989:97ff).

Att dösar uppstår under tidigneolitikum och gånggrifterna under mellanneolitikum visar enligt Blomqvist både C14-dateringar och föremålsdateringar, men den totala tiden för byggandet av gånggrifter är enligt honom svårare att nå. Han anser dock att olika faktorer tyder på att byggnadstiden hypotetiskt kan begränsas till tiden 3350-3250BC. C14-dateringar visar att de använts långt senare och de rituella handlingarna vid gångmyning och grav kan ha förekommit tills att stridsyxekulturen ersatte trattbägarkulturen. Blomqvist anser att datering av stridsyxekulturens ersättande av trattbägarkulturen kan användas för att begränsa megalitgravarnas användningstid då man inte påvisat någon kontinuitet av betydelse mellan dessa båda kulturer (Blomqvist 1989:125ff).

2.1 Dösar

Den mindre typen av stenkammargrav kallas för dös. Den ofta rektangulär eller mångkantig och kammaren har bara ett takblock. Kammare byggda av 4 stenar förekommer endast hos dösen. Enligt Blomqvist förekommer kamrar uppbyggda av fem eller fler stenar endast hos dösar om de är försedda med en gång som i sin tur aldrig är placerad på en långsida. En dös kan annars antingen ha en gång eller sakna en, då den finns är den högst 2 m lång och utan tak. Enligt Blomqvist är gången högst 1 m eller i Skåneområdet högst 1,7 m. Både dösar och gånggrifter kan ha någon typ av steninramning (Strömberg 1988:64; Blomqvist 1989:49).

2.2 Gånggrifter

Gånggrifterna är oftast större än dösar och har en rund, oval eller rektangulär kammare, i Skåne har de i de flesta fall 2 eller 3 takblock. Enligt Blomqvist består kammaren av minst 6 väggstenar, och karmsten och gångtak förekommer endast hos gånggriften (Strömberg 1988:64; Blomqvist 1989:49). Gånggrifterna har en längre gång än dösar och de har dessutom tak över gången (med undantag för den yttersta delen). Man hittar ofta gånggrifter inneslutna i högar eller man kan se spår efter sådana (Strömberg 1988:64). Enligt Blomqvist har gånggrifterna en

större regional utformning och storleksskillnad än dösarna och Falbygdsområdets gånggrifter är generellt ca dubbelt så stora som Skåneområdet som i sin tur är ca dubbelt så stora som Västkusts områdets (Blomqvist 1989:57).

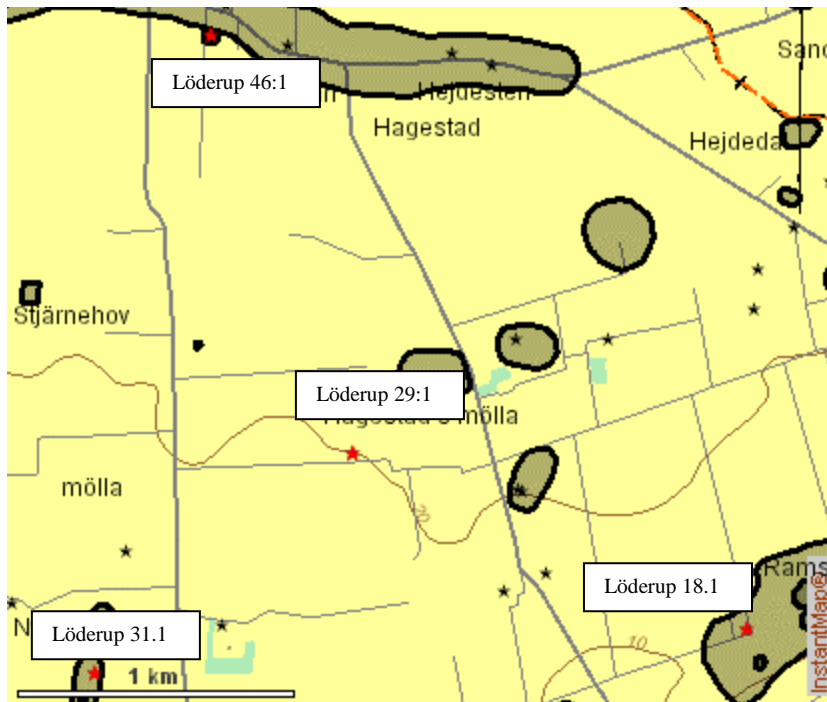
Inom gånggriftstraditionen kommer kammarfynd som tandpärlor, skaftungepilar och mellanneolitiska bärnstenspärlor. Det kommer även ett en större mängd mellanneolitisk keramik vid gångmynningen. Med gånggrifterna och övergången till mellanneolitikum är det vanligt att gånggrifterna i Skåneområdet (bortsett från de övre delarna av Skåne) har keramik i kammaren vilket skiljer sig från gånggrifterna i Västkustområdet och Falbygdsområdet. Detta kan i sin tur jämföras med Själland som i genomsnitt har 40-50 kärl per kammare medan Jyllands gånggrifter vanligen bara innehåller 1-2 lerkärl. (Blomqvist 1989:100f).

3 Löderups megalitgravar

De megalitgravar som behandlas ligger i Löderups socken och området har bl.a. undersökts av Märta Strömberg i samband med Hagestad-projektet.

(Fig 2) De fyra stenkammargravarna i Löderup (<http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2>)[2007-07-04]

(Fig 3) De fyra stenammargravarna i Löderuphttp
(<http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2>)[2007-07-04]

3.1 Carlshögen, Löderup 29:1

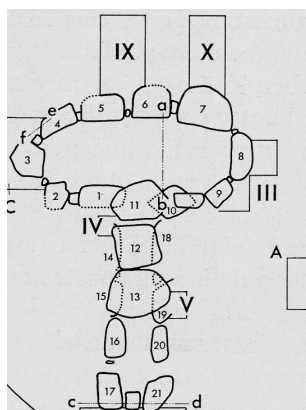
(Fig. 4) Carlshögen från öster (Strömberg 1971:20)

FMIS-rapporten berättar att Carlshögen har en tämligen avskuren alvplöjning och att ytan hade talrika kaninhål. Vidare skall en kantkedja ha omgivit högen men bara resterna skall ha funnits kvar vid Bruzelius besök. Vidare ligger vid högens nordöstra kant en ca 1m lång och 0,5m tjock sten. Denna var rest vid 1971 års inventering och kan vara en rest av den av Bruzelius omtalade kantkedjan (FMIS-rapport).

Det är gjort 3 stycken C14-dateringar i Carlshögen och de gav följande resultat: 2260± 65 BC, 2280± 65 BC och 2280±80 BC. De visar att Carlshögen är yngre än Ramshög. (Strömberg 1971a:202f)

3.1.1 Gravkonstruktioner och byggnadsmaterial

Gravkonstruktionen är en gånggrift i en hög som är 17 m i diameter och 2,5m hög. (FMIS –rapport).

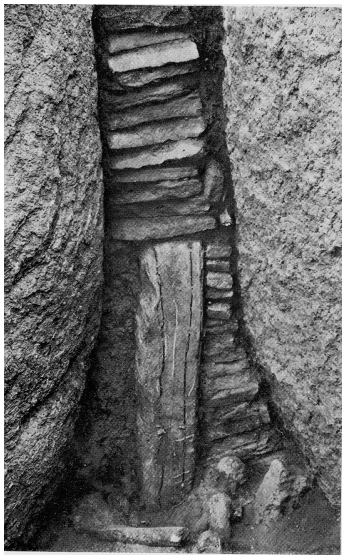
Kammaren är ett rektangulärt rum med lätt rundade väggar. Orienteringen är NNV-SSÖ. Kammarens inre mått är 5,2x1,1-2,3 m (Bredd i sydgaveln 1,1 m och nordgaveln 1,3 m samt bredden i mitten ca 2,3 m). Kammaren är byggd av 10 stora block vars bredd varierar mellan 0,65 och 1,5 m och höjden i mätbara fall 1,7-1,9 m (Strömberg 1971a:25). Kammarens stenar är ca 0,5-1m höga i förhållande till nuvarande golvnivå (FMIS-rapport).

(Fig. 5) Carlshög

(efter Strömberg 1971a:21)

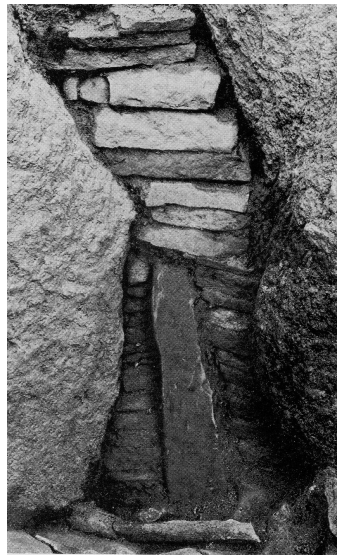
5 av blocken var av granit, 2 av gnejs, 2 av gnejsgranit och 1 av "migmagnit" (Strömberg 1971a:25). Mellan sten 2-3, 3-4 och 7-8 finns en kallmurning bestående av en stempelare och liggande plattor (fig. 6-8). Stempelarna var ca 65 cm lång och 10-12 cm bred och av glimmerhaltig sandsten. Den grå färgen skiljer sig starkt från den röda sandstenens skivorna i den liggande packningen. Tätningen mellan sten 1-

2 och 4-5 består av 4-6 cm tjocka liggande plattor. I ett fall är de av röd sandsten i de andra av grå, glimmerhaltig sandsten. Mellan sten 5-6 och 9-10 består packningen av liggande plattor och under el över dessa en lerpackning med inblandning av flinta. Mellan sten 6-7 och 8-9 består tätningen av lerpackning med flinta, samt packning av oregelbundna små stenar jämte skivor (Strömberg 1971a:27).

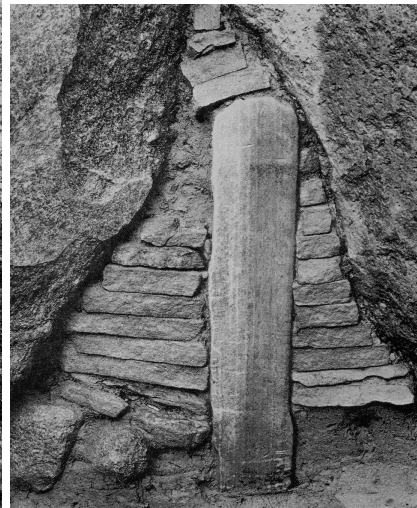
(Fig. 6) Tätning mellan sten 2-3.

(Strömberg 1971a:24)

(Fig. 7) Tätning mellan sten 3-4.

(Strömberg 1971a:24)

(Fig. 8) Tätning mellan sten 7-8.

(Strömberg 1971a:23)

Det senneolitiska lagret i kammaren hade ett tätt lagt golv av stenplattor och under detta ett ca 40 cm tjockt lager av lerblandad sand innan det fyndförande lagret från mellanneolitisk tid (Strömberg 1988:72). Det mellanneolitiska lagret i kammaren var indelat i nio stycken sektioner, 0,6 x 0,6 m till 2,1x1,3 m stora, genom små plattor som var nedställda på högkant i kammarens golv (fig. 9). Dessa var bara delvis bevarade i ursprungligt skick, men avtrycken efter var de stått fanns kvar i bottenlagret. Man hade även lagt olika typer av golvbeläggning i sektionerna samt strött rödockra i kammaren (Strömberg 1988:73).

(Fig. 9) Sektionsindelningar i norra halvan av kammaren (Strömberg 1971a:54)

Gången: Gången vätter mot ONO och består av 4 par stenar. Den är 6,4 m lång och 0,8 m bred. Stenarna i gången är nära 0,8 m höga. Närmast kammaren är gången täckt av 3 långa takblock varav den första är nyckelstenen. Den första takstenen (från kammaren räknat) är 1,1 x 1,7 m och täckt av 92 skålgropar och andra fördjupningar (fig. 10) Dessa består av 80 runda gropar (ca 2-9 cm i diameter), 8 ovala gropar (ca 14 cm i diameter), 2 lårbensformade fördjupningar som består av 2 runda gropar ihop bundna av 17-18 cm ränna och 2 stycken 35-42 cm långa rännor (Strömberg 1971a:29).

(Fig. 10) Takblocket närmast kammaren. (Strömberg 1971:29).

Takblocken är 1,2-1,5 m långa och 1-1,2 m breda (FMIS-rapport). I Carlshög fann man dörrpoststenar på två ställen i gången. Dörrpoststen mellan kammarstenen och första stenparet består av en på högkant ställd skiva av kalksten och skiffer (Strömberg 1971a:28, 207).

3.1.2 Skelett och gravgåvor

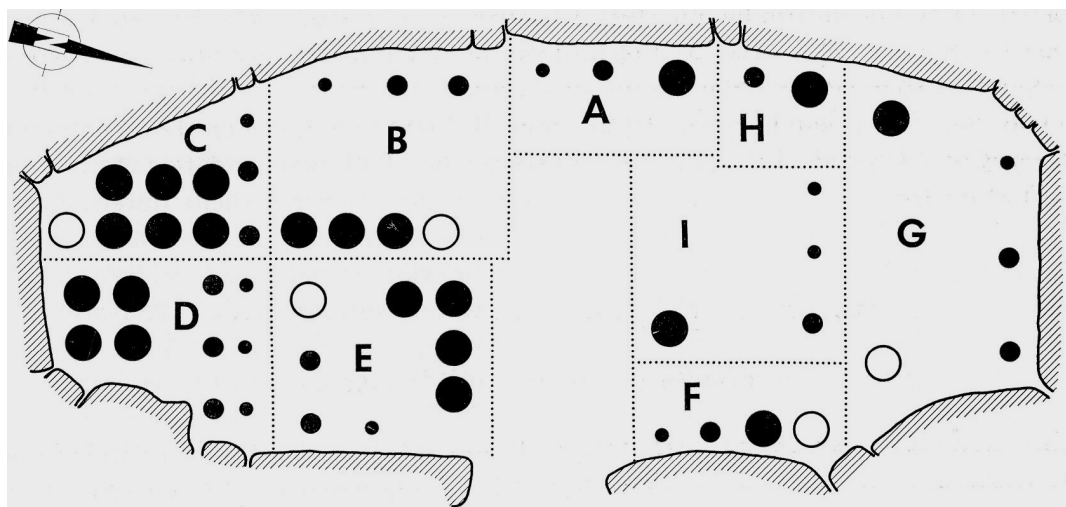
Över det mellanneolitiska lagret i Carlshögen fann Strömberg vid sina undersökningar ett utstrött färgstoff. Carlshögen ligger inte långt ifrån ett källsystem som kallas Röekillorna. Denna plats har troligen uppfattats som magisk p.g.a. sitt röda vatten (hög järnhalt) och här har man deponerat offer under stora delar av förhistorien. Strömberg nämner ett möjligt samband mellan röekillorna och färgstoffet i Carlshögen (Strömberg (1988:49f).

Vid A. Kurcks undersökningar 1875 framkom skelettrester och föremål från senneolitisk tid (FMIS-rapport, Strömberg 1988:71). Undersökningar har sedan utförts av M. Strömberg 1964 och 1968-69 som bl.a. fann 7 senneolitiska gravar som genom ett stengolv var isolerade från det undre mellanneolitiska lagret. Ett av skeletten låg i en 1,9 x 1.1m stor stenram av små kiselstenar. Strömberg fann även flintdolkar samt flera andra föremål från senneolitisk tid (FMIS-rapport, Strömberg 1988:71).

I det undre lagret från mellanneolitisk tid fanns i olika delar av kammaren skelettrester från sammanlagt 47-53 individer tillsammans med bärnstenspärlor, pilspetsar, flinta och keramik. Både män och kvinnor fanns representerade i skelettmaterialet och alla åldrar utom spädbarn (från 5 år till gamla individer). Det fanns ca 18-24 vuxna, 2-5 äldre individer och resten barn och ungdomar. (Strömberg 1971a:242, Strömberg 1988:72).

Så här var skeletten placerade i Sektionerna i kammaren (fig.11) (Strömberg 1971a:242).

Sektion A (1,1x0,55m) 3 ind. Sektion F(1x0,5-0,6m) 3-4 ind
 Sektion B (1,1x1,2m) 6-7 ind. Sektion G(1,3-2,1x1m) 4-5 ind
 Sektion C (1,2x0,3-0,8m) 9-10 ind. Sektion H (0,6x0,6m) 2 ind.
 Sektion D (1,2x0,6-1 m)10 ind Sektion I (1x1m) 4-5 ind.
 Sektion E (1,1x1,05m) 7-8 ind.

(Fig. 11) De olika sektionerna i Carlshögen (Strömberg 1971a:243)

Övriga fynd

Vid 1875 års undersökning av A. Kurck fann man följande:

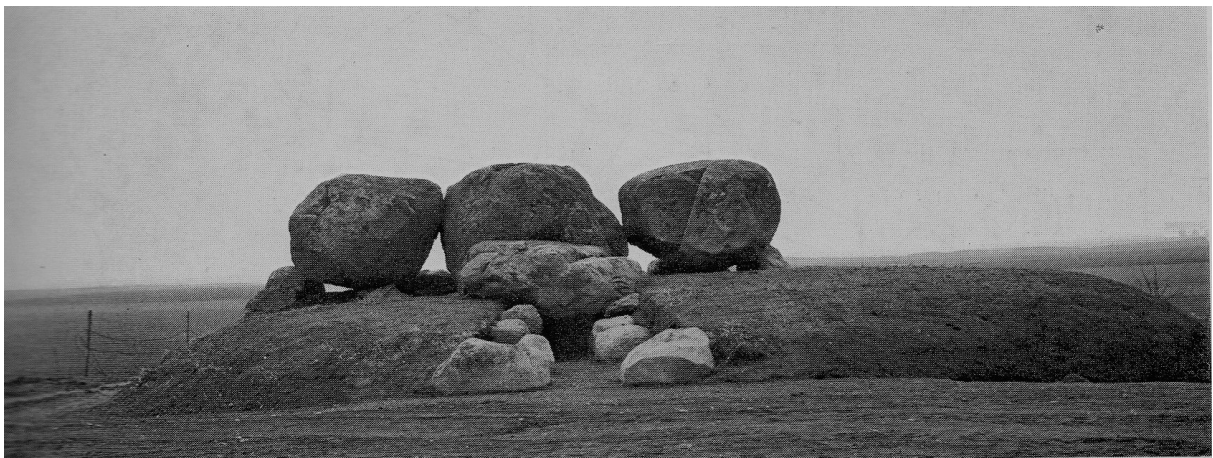
En hålslipad flintyx, en pilskaftsglättare, en flintdolk och några andra flintor samt ett lerkärl från stenålderns slutfas, senneolitikum, samt skelettresten från ett fåtal individer (Strömberg 1965:6).

Vid undersökning av M. Strömberg 1964:

I gången fann man flera fint ornerade krukskärvor, ett par spån, ett borrh, ett fragment av slipat föremål, 2 skrapor, en klubba av grönsten samt 600 flintavslag och avslagsblock. Den slagna flintan och blocken låg i gångens bottenskikt. Framför gångmynningen fanns en ornerad mellanneolitisk krukskärva, ett borrh, 7 avslagsblock samt ett 20-tal flintavfall. Utanför kammarens sydsida fann hon i det övre skiktet en hel del fynd bl.a. en människotand och benbitar, krukskärvor, ett slipat flitstycke, en

skrapa, ett borrh, flitavfall m.m. Intill en av kammarens stenar fanns en 80 cm djup grop med sammanlagt ett 1000-tal flitavslag och block och i botten en stor svallad sjösten (Strömberg 1965:6f). Det totala antalet flintor från flintadepåerna i Carlshögen var 2122 flintor. Av dessa var antalet avslag och avfall utan bearbetning 1862 (Strömberg 1971a:310). Utstrött i kammarens mellanneolitiska lager fann Strömberg rödockra (Strömberg 1988:73).

3.2 Ramshög, Löderup 18:1

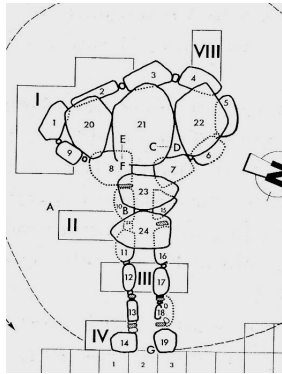

(Fig. 12) Ramshög (Strömberg 1971a:79)

Ramshög är en gånggrift som är i en hög, ca 15m i diameter och 1,5 m hög (FMIS-rapport). Norr om mossen i Hagestad, på sluttningen ner mot våtmarker och vattendrag ligger Ramshög (Strömberg 1988:47). 1875 undersöktes högen av A. Kurk och restaurerades 1930 av F. Hansen. M. Strömberg har undersökt den 1961, 1964 och 1968-1969 ((FMIS-rapport).

De gjorda C14-dateringarna gav följande resultat: 2570±65BC, 2590±65BC, 2530±65BC, 2380±65 BC (Strömberg 1971a:202f)

3.2.1 Gravkonstruktioner och byggnadsmaterial

Kammaren rektangulär till oval och belägen i högens mitt. Orienteringen är NNW-SSO och de inre måtten är 5,2 x 2,6 m. Yttre måtten är ca 6,5 x 4 m. Kammaren består av 9 väggstenar och 3 takstenar. Alla väggstenarna har den jämna sidan in mot kammaren medan de är ojämna utåt. Kammarstenarna är ca 0,2-0,7 m tjocka och 0,5-1,3 m breda och höjden över högytan är ca 0,1-0,5 m (FMIS-rapport, Strömberg 1971a:82, Stömberg 1971b:12).

(Fig. 13) Ramshög (efter Strömberg 1971a:76)

6 av kammarstenarna är av gnejs, 1 av basisk gnejs, 1 av gnejsgranit och en av vittrad granit. De tre takblocken är av gnejsgranit och är 2,1-2,5m långa och 1,3-1,6m breda och 1,2-1,4 m tjocka (FMIS-rapport, Strömberg 1971a:82)

Tätningen mellan kammarstenarna består av en kallmurning av kambrisk sandsten åtminstone mellan 2-3, 3-4, 4-5, 5-6, 6-7, 8-9 och 9-1 (Strömberg 1971a:84).

Gången har öppningen mot ONO och är 6,6 m lång och 0,65-0,8 m bred. Gången består av 5 stenpar. 4 av stenarna är av granit, 1 av gnejs, 1 vittrad granit och 2 gnejsgranit (Strömberg 1971a:85). Gången har 2 gångtakblock som är 1,5-1,7 m långa och 1,3-1,5 m breda och ca 0,7 m tjocka (FMIS-rapport). I gången låg två par dörrstenar. Dörrstenarna i gången har alltså funnits i både Carlshög och Ramshög och frågan är vilken funktion dörrkonstruktionerna av stenplattor har haft. (Strömberg 1971a:207).

Eftersom man hittat stenplattor som kan ha ingått i en liknande sektionsindelning som den i Carlshögen verkar det som även Ramshögs kammare varit indelat i flera sektioner (Strömberg 1971a:250, Strömberg 1988:75).

3.2.2 Skelett och gravgåvor

Enligt Strömberg utmärker sig Ramshög framförallt genom gångmyningens rika keramikfyndmaterial. Vid hennes undersökningar framkom mer än 5000 skärvor (varav hälften ornerade) och vid tidigare undersökningar har man tagit tillvara ca 7000 skärvor (detta kan jämföras med Carlshögens få keramikbitar). Flera hundra lerkärl finns alltså representerade här (Strömberg 1988:75).

Fynden

Under av A.Kurck undersökning 1875 fann man följande:

I Kammaren fann man en skafthålsyx av sten, 2 senneolitiska flintdolkar några andra flitföremål och människoben av 7-8 individer. I Gången fann man delar av ett människoskelett (Stömberg 1965:9, Strömberg 1971b:16).

Vid F Hansens undersökningar 1918 och 1930 fann han i kammaren bl.a. en bärnstenspärla. Vidare fann han på en 42 kvm stor yta utanför gångmyningen ca 7000 krukskärvor från ca 600 lerkärl, samt en del flinta föremål som yxfragment, skrapor, knivar, spån och avfall (Strömberg 1965:9f).

Vid undersökningar 1961 och 1964 av M. Strömberg framkom följande fynd:

I gången ett fint lagt golv av små stenar, vid kanterna fanns svart jord och i denna 8 krukskärvor, varav 3 ornerade, samt 8 avslagsblock och 44 flintavslag. Utanför gången fann hon fler än 5000 skärvor (varav hälften ornerade), samt utanför gångens norra del en man stor flitdepå med tillsammans 500 avslagsblock och flintavslag. Söder om gången låg 110 flintor spridda i fyllnadslagrets undre del samt 4 stora depåer av flinta i vissa fall tillsammans med människoben och lite keramik.

Den totala mängden flinta från Ramshögs flintadepåer är 1827 flintor. Av dessa är 1740 avslag och avfall utan bearbetning (Strömberg 1971a:311).

4 Olika tolkningar och teorier; vilken funktion hade megalitgravarna

Tidligt inom megalitgravforskningen fann man konstruktionsdrag som förenade Norden med Iberiska halvön och även likheter mellan Irland och Norden. Man förknippade megalitgravarna med stabiliteten hos en bondekultur, i motsats till i en herdetillvaro, och man talade om resande megalitgravskonstruktörer som spred kunskap om gravbyggnationer och som kunde lösa vissa tekniska problem. En annan teori angående likheterna är en typ av kultkommunikation, d.v.s. kontakter mellan folk på långa avstånd från varandra som gav impulser till egna byggnadsverk uppe i Norden (Strömberg 1988:71). Kanske var megalitgravarnas funktion mest att vara ett uttryck av tidens mode. Kanske fick eventuella stormän höra talas om dessa monument hos hövdingar med större makt än dom och ville då bygga liknande monument.

De stora megalitgravarna i Europa skiljer sig en hel del från de mindre Skandinaviska megalitgravarna. Ändå är det så att även om vi bortser från att de är konstruerade av stora stenblock finns det ytterligare gemensamma nämnare som förenar megalitgravarna i såväl Frankrike, Irland som Sverige med varandra. De var alla byggda innan användningen av metallföremål, de har ett ganska intetsägande gravgods och de användes vid upprepade tillfällen för kollektiva begravningar (Renfrew 1973:134).

Enligt Renfrew finns det minst fyra potentiellt oberoende utvecklingar i Västeuropa till stengravar med kollektiva begravningar. Dessa utvecklingar skulle ha skett i Danmark, Södra Storbritannien, i Bretagne, och i Iberen. Han menar att alla hantverkarna i alla områdena mötte samma tekniska problem om de ville ha en kammare under en gravhög till vilken man kunde få tillgång vid upprepade tillfällen för att begrava på nytt och att konstruktionen på så vis var en naturlig respons på ett specifikt problem. Man kan då se megalitgravarna som lokala utvecklingar och anpassningar som stod i respons till områdenas liknande sociala begär (Renfrew 1973:142ff). Renfrew anser att motivationen till en konstruktion som megalitgravarnas ofta är mer social än religiös då ett så imponerande monument avspeglar sig på samhället som skapat det inte bara på den döda. Därför anser han

också att denna typ av monument snarast är designade för de levande och inte de döda (Renfrew 1973:152).

4.1 Megalitgravarna som territoriemarkörer

Inom forskningen har man i flera omgångar talat om att megalitgravarna kan ha en funktion som territoriemarkörer.

Renfrew var bland de första att föra fram hypotesen om megalitgravarnas funktion som territoriemarkeringar. Han drar exempel bl.a. från gravarna i Arran, Skottland, där han anser att gravarnas regelbundenhet kombinerat med placeringen på den odlingsbara marken, ger bilden av sexton-sjutton likartade territorier med en grav (territoriemarkör) i varje. Han ser en möjlig förklaring i att området runt graven kan ha innehaft av ett enda bondesamhälle som troligen bestått av en släkt eller familj. Om det samhället då flyttade runt ca var 10-15 år inom territoriet skulle megalitgraven få en kanske ännu viktigare betydelse än som bara en förfädersgrav, den skulle vara det permanenta i samhället och symbolisera kontinuiteten av ockuperandet av markområdet. (Renfrew 1973:148). Nya territorium kunde bildas då yngre medlemmar ibland bröt sig ur gruppen och byggandet av en ny megalitgrav kunde vara ett av stegen gruppen måste ta för att etablera en egen identitet och sitt eget territorium (Renfrew 1973:155).

Även Strömberg ser en möjlig funktion hos megalitgravarna som den av markörer för territorier alternativt bebyggelseområden. Detta då de skånska kustområdena troligen (p.g.a. sina möjligheter i att bedriva olika näringsformer) varit attraktiva, en konkurrenssituation kan då ha gjort det nödvändigt att utmärka sina marker. I studier av megalitgravarnas förekomst finner man just att de är knutna till vattendrag och i Västeuropa står de främst att finna vid kusterna (Strömberg 1988:71).

B. Hård har dragit territoriegränser för ett område i västra Skåne och Sjögren har dragit gränser mellan varje enskild gånggrift i områden i Falbygden. Blomqvist anser att alla försök att hittills påvisa att megalitgravarna utgjort territoriemarkeringar varit

fruktlösa och att denna hypotes bör användas med försiktighet (Blomqvist 1989:85, 185).

När man tittar på Skånes karta och på de skånska megalitgravarnas spridning anser jag inte att det är osannolikt att åtminstone de skånska megalitgravarna, däribland Ramshög och Carlshögen, kan ha haft en funktion som en typ av territoriemarkörer. Det kan ha varit ett klokt drag att visa eventuella besökare att området redan var bebott.

4.2 Gravar eller benhus

Megalitgravarnas roll som gravrum kan kanske ses som obestridbar, men det har varit och är till viss del fortfarande en fråga om megalitgravarna fungerat som regelrätta gravar eller som benhus. Hypotesen om megalitgravarna som benhus (d.v.s. man bar in benen efter att köttet försvunnit) har kanske främst berott på det "kaos av ben" utan synlig ordning som möter arkeologerna. Det är dessutom så att vissa ben har mycket lägre representationsnivå än vad som förväntats. Det senare skulle då enligt Shanks och Tilley förklaras av en kulturell utväljningsprincip där inte alla ben togs med (Shanks & Tilley 1982). De anser att megalitgravarna var benhus och att valda delar av skelettet placerats och arrangerats i kammaren. Människokroppen manipulerades för att hävda kollektivet till förmån för individen. De menar också att skeletten inte bara ska ses som mänskliga kvarlevor utan även materiella symboler.

Undersökningar gjorda av osteologen T. Ahlström på bl.a. Fräsegårdens megalitgrav i Västergötland visade att skeletten inte legat kastade utan synlig ordning i det kaos som man kunde tro. Skelettbenens ordning berodde istället på hur de fallit ihop efter det att det i sittande ställning placerade liket började förmultna (Ahlström 2004:248ff). Ahlström anser efter sin undersökning att megalitgravarna har en gravfunktion och alltså inte är att betrakta som benhus vilket också stämmer överens med den tolkning som M. Strömberg gjorde vid undersökningarna av skeletten i Carlshögen (Ahlström 2004:254f).

Shanks och Tilley har enligt Ahlströms osteologiska undersökning fel gällande att kropparna förts in i skeletterat tillstånd. Jag tror Ahlström har gjort en korrekt bedömning av detta men det innebär inte att Shanks och Tilley måste ha fel i sina diskussioner kring människokroppens användning symboliskt. Att man utnyttjat begravningar och gravritualer som ett av redskapen i kampen om att etablera auktoritet och att legitimera social kontroll är fullt möjligt även om det kanske skett på ett annat sätt än att kropparna förts in i skeletterat tillstånd.

4.3 Kultplats

Då megalitgravarna fungerat som gravar har de med största sannolikhet även varit en typ av kultplatser. Människors "sista viloplats" kopplas för det mesta ihop med föreställningsvärlden och med olika kultiska ceremonier. Att megalitgravarna varit en typ av kultplatser i samband med begravningsceremonier är alltså rimligt att anta. Frågan är om de även använts i olika kultiska sammanhang utanför begravningsceremonierna

En intressant aspekt i betydelsen av grav och kultplats är de fynd från senneolitikum. A Kurck fann under sin utgrävning både skelettresten och föremål i Carlshögen från senneolitisk tid. Även Strömberg fann där skelettresten, flitdolkar och andra föremål från denna tidsperiod, samt en manslång inramning av små kiselstenar (Strömberg 1988:71). Detta är intressant då det inte bara visar att man återanvänt megalitgraven som gravplats under senare period utan att man återanvänt den ett flertal gånger. Frågan är vad detta kan betyda? Vilken koppling hade personerna som begravdes under senneolitikum med de från den mellanneolitiska perioden? Har megalitgraven hela tiden fungerat som en kultplats även under den period då man inte begravde i den så har steget inte varit så långt att någon valt att begrava i den igen. Kanske har man haft någon typ av släktskap med de som ursprungligen begravts där, eller ville man kanske hävda ett släktskap som inte existerat. Kanske för att hävda ägarskap/tillhörighet till området eller makten i området.

4.3.1 Grav- och offergåvorna

Innehållet och funktionen hos gravgods är långt ifrån självklar. Ett gravgods kan ha många betydelser. Det kan ha varit den begravdes ägodel eller en sörjandes gåva till en kär avliden. Den kan också fungera som utrustning för livet efter detta, vara till för att hindra den avlidna att komma tillbaka och jaga de levande eller kanske fungera som en påminnelse om den avlidnas speciella karaktärsdrag eller talanger (Pearson 1999:5). Svårigheten är inte att förstå att grav- och offergåvorna har en särskild betydelse, svårigheten är att förstå vad betydelsen är och vad det betyder för de inblandade och deras föreställningsvärld.

En del av gravmaterialet kan dessutom av olika skäl vara osynliga idag. Föremålen kan t.ex. ha hängts i ett träd i närheten eller lämnats ovanpå graven (Pearson 1991:11). Det kan också ha bestått av förgängligt material som inte längre finns bevarat. Detta är något som det kanske tagits för lite hänsyn till i studien om megalitgravarna och deras gravgods. Om gåvor som ex kryddor och tyger offrats eller getts i gåva till de döda hade de inte funnits kvar för oss att se idag. Detta skulle kunna innebära att megalitgravarna från början haft ett mycket rikare gravgods än vad studierna visar.

Det som är mest utmärkande för Ramshög är de stora mängder keramik som hittats utanför gångmyningen. Strömberg fann vid sina undersökningar över 5000 skärvor och till detta kommer ca 7000 skärvor från tidigare undersökningar. Flera hundra lerkärl finns alltså representerade vid Ramshög (vilket kan jämföras med Carlshögens få keramikbitar) (Strömberg 1988:75). De 1000-tals keramikskärvorna utanför Ramshög tyder på att man har offrat vid gånggriften under lång tid. Likaså kan det relativt obetydliga materialet utanför gången i Carlshögen (en ornerad mellaneneolitisk krukskärva, ett borr, 7 avslagsblock samt ett 20-tal flintavfall) påvisa motsatsen. (Strömberg 1965:6ff). Detta, samt att c14-dateringar visar att Ramshög var den först byggda, gör enligt Strömberg att man kan göra ett antagande att Ramshög haft en central plats i området och varit ett ställe att samlas på för att hedra förfäderna. Kanske var denna ev. centrala kultplats samlingsplats också för andra grupper med släkt anknytning än den närmaste bosättningen (Strömberg 1988:75).

Kulten har alltså varit koncentrerad till Ramshög som uppenbarligen varit den centrala megalitgraven och som verkar ha haft en betydligt högre status än den yngre Carlshögen även om de haft ungefär samma storlek. En intressant fråga är vad detta betyder. Båda har haft funktion som gravar och enligt Kaelas kan skillnaden i den kultiska funktionen vara att Ramshög varit designat för människor med högre status. Hon pekar på att många arbeten sett uppkomsten av gånggrifter som bevis för ett socialt stratifierat samhälle (Kaelas 1991:94).

Gällande ornamentiken på Ramshögs keramik har Strömberg en tanke att det skulle finnas en möjlighet att genom denna spåra boplatser som fanns i närheten och längre bort förutsatt att varje grupp hade sina egna symboler som kom till uttryck i keramikens dekor. Då mönstret i så fall varit det väsentliga, det som visade vad man tillhörde, skulle det inte varit nödvändigt att placera ut hela kärl vid offer och deponeringar vid gravarna. En undersökning av keramikens symboler och hur dessa varierat i området och längre bort samt en jämförelse med gravmaterialet skulle då kunna visa vilka kontakter man haft i området (Strömberg 1988:75f). Detta är en intressant teori då den kanske kunde koppla samman grupper från olika område som kan ha samlats vid vissa tider på året eller för att utöva vissa typer ceremonier tillsammans.

Något som också är intressant vid Ramshög är vissa av depåerna. En av dem låg i en grop intill en av de stora kammarstenarna och i ett annat fall låg flinta och skelettdelar tillsammans med packningsstenarna. Båda tyder enligt Strömberg på offer i anslutning till byggandet av anläggningen och ingen av flintadepåerna ligger placerade så de kan ha tjänstgjort som stödpackning (Strömberg 1965:10). Även i Carlshögen hittas en flintdepå intill en av kammarens stenar (gropen med 1000 flintavslag och den stora sjöstenen i botten) och denna kan också sannolikt tolkas som ett offer (Strömberg 1965:7).

Man kan då diskutera vad dessa eventuella offer i samband med byggandet betyder. En intressant aspekt är om skelettdelarna ska ses som ett människooffer vid byggandet av megalitgraven eller inte. Det finns många andra orsaker till att skelettdelarna placerats i stenpackningen än att de är lämningar efter ett regelrätt människooffer. Kanske var det gamla kvarlevor efter förfäderna som man ville ha

med i den nya gravkonstruktionen av någon anledning. Det kan också vara kvarlevorna efter en person som dog under tiden man byggde graven och som därför begravdes/placerades i stenpackningen. Detta i sin tur kan betraktas som något positivt som då det kan ha varit en ynnest att begravas i monumentet även om det var i stenpackningen. Om man däremot faktiskt offrat en "levande" människa är detta intressant vid tolkningen av samhället då det tyder på en samhällsorganisation där någon eller några har så mycket makt att de kan bestämma över livet på någon annan.

När det gäller flintan har man använt flera typer av flinta men oftast av sämre kvalitet. Man har tidigare belegg för att enklare material kommit till användning i offer-sammanhang, liksom speciellt tillverkade yxor av t.ex. lätt sandsten el tuff som inte skulle hålla i verkliga livet. Enligt Strömberg förekommer liknande material i Gravarna i Hagestad (Strömberg 1965:7).

Över det mellanneolitiska lagret i Carlshögen fann Strömberg vid sina undersökningar ett utstrött färgstoff. Carlshögen ligger inte långt ifrån ett källsystem som kallas Röekillorna. Denna plats har troligen uppfattats som magisk p.g.a. sitt röda vatten (hög järnhalt) och här har man deponerat offer under stora delar av förhistorien. Strömberg nämner ett möjligt samband mellan Röekillorna och färgstoffet i Carlshögen och menar att färgstoffet kan bero på att man hämtat vatten från Röekillorna till Carlshögen (Strömberg (1988:49f).

4.3.2 Skålgropar och hållristningar

Skålgropar, eller älvakvarnar, är inhuggningar som förekommer i grupper och är mindre djupa än 5 cm och har en diameter på mellan 2 – 10 cm. De är den vanligaste typen av hållristningar på megalitgravarna och återfinns på kammartakets eller gångtakets ovansida. Bara 4 megalitgravar har andra typer av hållristningar och en av dessa är Carlshögen vars ena takhäll är försedd med ett gytter av skålgropar och en ränna (Bild 6) (Strömberg 1965:6; Blomqvist 1989:83).

Takblocken med skålgroparna har legat expanderade och det kan hävdas att skålgroparna tillkommit sekundärt under bronsålderns, som ju är den tid de flesta ristningar tillkommit under. I Västeuropa utgör skålgropar och andra schematiska symboler en del av det megalitiska kultutövandet. Här har figurerna ristats på klippblocken inuti gravkammarna på ett sätt som gör att de kan kopplas till megaliternas byggnadstid. Spridningsbilden av de danska megaliternas takblocks figurer och skålgropar visar enligt Burenhult en koncentration till bronsålderns centralområden. Detta medan det finns en mera jämn fördelning över landet när det gäller skålgroparna även om det finns en viss koncentration till de sydliga öarna d.v.s. de rika trattbägarregionerna. Burenhult anser det sannolikt att skålgropsknackandet introducerats under trattbägartid och ingått som en del i kulthandlingarna även i Sydsandinavien. Han anser också att det verkar som om den nordiska megalitiska symbolvärlden främst manifesterades som ornamentik på de stora offerkärlen inom trattbägartraditionens gånggrifts keramik. Detta även om man inte kan utesluta att man målat symboler på inne i kammarens släta ytor eller på skinn och hudar. (Burenhult 1999:311f)

4.4 Andra teorier kring megalitgravar

Som nämndes i historiken var Shanks & Tilley (1982) arbeten ett av de mest inflytelserika inom den postprocessuella traditionen. I detta arbete för man alltså fram teorin om att kropparna förts in i skeletterat tillstånd och att man medvetet ordnar benen så att kollektivet och inte individen betonades. De menar också att människokroppen erbjuder en potentiell källa som materiell symbol vilket arkeologer (till skillnad från antropologer) inte helt förstått och därför blir de symboliska aspekterna av skelettmaterialet ofta förbisedda (Shanks & Tilley 1982:134).

I denna undersökning behandlades bl.a. skelettmaterialet från Carlshögen och Ramshög och Shanks & Tilley ansåg att det fanns klara bevis för att benen valts ut och arrangerats (Shanks & Tilley 1982:145) (enligt senare osteologisk undersökning av Ahlström har de inte förts in i skeletterat tillstånd se kap 4.2).

Shanks & Tilley föreslår också ett system där en särskild ätt av överhuvuden/äldre som utövar en typ av social kontroll. Detta utövande av social kontroll kunde vara att vägra unga män tillgång till kvinnor, rituell information o.s.v. samt att använda avlände kvinnor som del i utbytandet av relationer mellan lokala ätte-grupper. Dessa transformerar på så vis släkt relationer till politiska relationer för att behålla sin auktoritet. Teorin är att mänskliga kvarlevorna placerades i graven efter principer som formade en del av maktrelationerna. De var designade bl.a. för att mystifiera motsägelsen som existerar mellan de två stora strukturingsprinciperna på vilka dessa samhällen var ordnade, symmetrin kring släktrelationer och asymmetrin av makt/politiska relationer. Uttrycket av kollektiv identitet var ett resultat av asymmetriska sociala relationer. Shanks och Tilley menar att rituella aktiviteter kan stå i resonans med den sociala realiteten, d.v.s. de kan fungera för att missrepresentera och under särskilda förutsättningar förändra det sociala medvetandet hos de individuella aktörerna. Detta kan då resultera i en förändring av de sociala relationerna. Begravningskicket reflekterar alltså inte bara det rådande samhällsskicket och dess sociala ordning utan kan var missrepresenterade och på så vis ett kraftfullt medel för att reproducera och legitimera den sociala ordningen (Shanks & Tilley 1982:151f).

Tilley ser i en undersökning av Västergötlands megalitgravar en relation mellan megalitgravarna och dragen i det naturliga landskapet (Tilley 1991:67). Han menar att megalitgravarna skapade ett rituellt landskap där kultur och natur länkades samman, den naturliga världen transformerades till en kulturell form. Både gravarna och depositionerna inne i och utanför graven var djupt metaforiska medel som fungerade som en länk mellan landskapet och de som befolkade det. Gravkonstruktionens huvudsakliga syfte var att ordna den sociala världen och knyta samman de levande, förfädernas ben och kosmos. Megalitgravarna fungerade enligt honom även som historiska medel. Byggda av sten var de menade att vara lika permanenta som landskapet själv. Tilley anser att graven i en ideologisk process representerade den sociala världen som naturlig och oförändlig istället för som en godtycklig och föränderlig ordning (Tilley 1991:74). Gravarna skall ha konstruerat en etnisk identitet som länkade ursprung och myter med landskapet. Den var ett socialt och politiskt element och Tilley menar att allt kring dom tyder på ett begär att etablera

en specifik attityd till det fysiska rummet, dess transformation och tolkningar inom samhället (Tilley 1991:77f).

Troligen var möjligheten att gå genom gången och in "i det förflutna" förbehållet några få, medan en majoritet varit exkluderade. På så vis skulle den mytiska kunskapen som troligtvis ansågs vara nödvändig för samhällets välbefinnande bli ett medium för etablerandet av auktoritet och social kontroll. Enligt Tilley var tricket att kontrollera historien och skapa en image av den som permanent genom att man mötte den i form av sten sedimenterad i landskapet samt att använda graven och dess depositioner som ett medium för metaforiska tankar (Tilley 1991:78).

Gemensamt i båda arbetena är alltså tolkningen av megalitgravarna som symboliska medel för att legitimera en typ av social kontroll med en mer etablerad auktoritet.

5 Vad berättar megalitgravarna om människorna och samhället som skapade dem

.

Varför byggdes då megalitgravarna, vem begravdes i dem och vilket samhälle speglar dessa mäktiga gravkammare?

Nordqvist menar att anläggandet av megalitgravarna börjar i samband med att bosättningarna stabiliseras och bosättningsfaserna förlängs i slutet på tidigneolitikum. Han argumenterar också för att de regionala grupperna som under mellanneolitikum och den senare delen av tidigneolitikum manifesterades via megalitgravarna har etablerats redan under tidigneolitikums äldre del (Nordqvist 2001:130).

Enligt Burenhult har danska undersökningar föreslagit att ett stort befolkningsunderlag kombinerat med en väl avgränsad region är en förutsättning för att den megalitiska traditionen skall uppträda. I Sverige verkar enligt Burenhult bara Skåne och vissa delar av Västkusten ha haft nog med befolkningsunderlag för att kunna på fram den samhällsorganisation som var nödvändig för att kunna avsätta en så stor improduktiv arbetsinsats (Burenhult 1999:291). Detta kan förklara att

megalitgravarna hade en mycket mer begränsad spridning i stora delar av Sverige och Norge som troligen hade mycket glesare befolkning än Danmark. Det kan även betyda att de områden i ex Skåne som har koncentrationer av megalitgravar varit betydande stamterritorium under bondestenåldern (Burenhult 1999:287f). Området i Hagestad skulle då kunna tolkas som ett stamterritorium. Detta går väl ihop med de stora mängder keramik som hittats vid Ramshög och tanken på att flera grupper samlats på denna centrala kultplats.

I mera de mera glest befolkade områden dominerar istället stensatta jordgravar, vilka då har ett rikare gravgods än vad megalitgravarna har. Detta kan i sin tur kan tolkas som olika sätt och behov av att uttrycka status och identitet. I område med en relativt hög befolkningstäthet blir gravmonumenten symboler för de betydande individerna och deras familjer, medan personliga praktföremål representerar individens prestige och identitet i de mer glest befolkade områdena (Burenhult 1999:287.)

5.1 Vem begravdes i megalitgravarna

Ett sätt att ta reda på vem som egentligen begravdes och vad dennes status var är att undersöka gravgåvorna. nligt Strömberg har dessa dock inte gett några direkta indikationer på någon särskild status hos de begravda. Hon påpekar dock liksom Kaelas att den påkostade begravningstypen som gånggriften är i sig är ett tecken på särställning (Strömberg 1988:74, Kaelas 1991:91f).

Det är dock inte självklart att graven bara ska ses som ett tecken på särställning hos de begravda. Imponerande konstruktioner som megalitgravarna är lika mycket till för de levande som de döda och speglar kanske främst samhället som skapat dem (Renfrew 1973:152)

Megalitgravarna har krävt både organisation, kunnande och en tillgång till byggnadsmaterial som inte alltid funnits på platsen för monumenten. Man brukar kalla dem för "improduktiva investeringar" då de saknar betydelse för att säkra överlevandet och det är enligt Strömberg inte svårt att se ett väl organiserat samhälle med en storman i spetsen när de byggdes (Strömberg 1988:74, 77).

En annan sak som kan vara värt att fundera över när man frågar sig vem som begravts i megalitgravarna tas upp i kap 4.3.1 och det är frågan om varför Ramshög har varit viktigare ur kultsynpunkt än Carlshögen. Kaelas har en tanke om att det kunde bero på att den byggdes för människor med högre status. Kan det i så fall indikera att området haft flera byhövdingar med en stamhövding som överhuvud och som då var begravd i Ramshög? Enligt Karsten kom periodens starka sociala skiktning till uttryck genom megalitgravarna och det ökade intresset för statusföremål och han menar att detta skett som ett led i en medveten styrning av vissa släkter eller individer med hög status (Karsten 1994:173).

Renfrew menar i sina teorier om territoriemarkeringar att det troligen rör sig om relativt små samfund och grupper av människor och att det sannolikt inte finns plats för särskilt stora skillnader i rank och status eller av territoriehövdingar. Enligt honom föreslår etnografiska studier istället snarast en stamorganisation (Renfrew 1973:151).

5.1.1 Vad visar skeletten

Skeletten, sammansättning och benens orientering kan ofta säga ganska mycket om de begravda.

Blomqvist har genom att titta på ett antal osteologiska analyser av megalitgravar, bl.a. av Carlshögen och Ramshög, gjort den generella bedömningen att megalitgravar har en relativt likartad åldersfördelning, genomsnittsålder och könsfördelning. Enligt Blomqvist visar MIND (minsta individantal) också att det generellt förekommit fler gravläggningar än vad sektioner och kammartytor indikerar vara rimligt (dock kan det inte alltid avgöras om alla individer gravlagts under mellaneneolitikum). Statistiken på könsfördelningen visar enligt Blomqvist inte den förhistoriska verkligheten då den visar att bara 35 procent av befolkningen varit kvinnor (Blomqvist 1989:175).

Enligt Sjögren är könsfördelningen i megalitgravarna skiftande och i Carlshögen och Ramshög finns det en övervikt mot män (Sjögren 2003:233). Tyvärr kan skilda

proportioner i könsfördelningen ibland bero på vilka olika metoder man använder och på vilka benslag man gör bedömningarna. Det kan också orsaka svårigheter att bedöma könet om benen är dåligt bevarade och enligt Sjögren orsakar detta ofta en underrepresentation av kvinnor. Enligt undersökningarna av benmaterialet i Carlshögen var det 15 män, 10 kvinnor och 8 individer som inte kunde bestämmas. I Ramshög 11 män, 4 kvinnor och 3 som inte kunde bestämmas. (Sjögren 2003:233).

Om skeletten i kammaren i Carlshögens undre, mellan-neolitiska lager kommer man alltså fram till följande: Både män och kvinnor fanns alltså representerade i materialet, samt alla åldrar utom spädbarn (Alltså från ca 5 år till gamla individer) (Strömberg 1988:72). Kammaren har delats in i olika sektioner inom vilka det varit en varierad åldersfördelning. Sammantaget kan det tydas som familjegrupperingar (inom en släkt). Strömberg konstaterar att man får intrycket av familje- eller släktgrav men konstaterar också att man bör vara försiktig med att dra slutsatser enbart av detta material (Strömberg 1988:72ff) Skeletten låg samlade i grupper och förekomst av ex små tåleder tyder på att det kan vara så att det är hela lik som förts in i kammaren och sedan placerats i hopkrupen ställning längs väggarna (även Ahlströms undersökning som togs i kap 4.2 visar att det är frågan om hela lik).

Det är enligt Persson ett vanligt antagande att de begravda i megalitgravarna är en släktgrupp och argument för detta är just att de inkluderar både män, kvinnor och barn (Persson 2004:143). Om denna hypotes stämmer och om det var så att dom man begravdes med var dom man såg som släktingar i verkliga livet skulle det enligt honom vara möjligt att rekonstruera det sociala släktskapssystemet genom att bestämma det biologiska släktskapet. (Persson 2004:143) Biologiskt släktskap kan bestämmas med DNA-analys. Tyvärr görs det idag p.g.a. den stora risken för kontaminering av modernt mänskligt DNA och svårigheten att skilja autentiskt förhistoriskt DNA och modern kontamination få sådana undersökningar (Persson 2004:149). Det finns idag enligt Persson ingen säker lösning på detta problem då experiment visat att trots att alla typer av försiktighetsåtgärder vidtas är det ingen garanti för riktigheten i de DNA sekvenser man erhåller (Persson 2004:150). Det är förhoppningsvis så att man i framtiden finner säkrare och bättre metoder att utvinna DNA från förhistoriskt ben så att frågan om släktskapet hos de begravda i megalitgravarna kan utredas ytterligare.

5.2 Vad kan byggmaterial och byggnadskonstruktionen berätta

De frågor som kommer upp i samband med undersökningarna av grav-konstruktioner och byggmaterial är inte bara vilka tekniker som använts för att bygga graven eller vilken typ av material man använt i bygget. Det skapar istället vidare frågor som varifrån materialet har hämtats, hur man hämtade det och vad detta betyder för vidare tolkningar. Allt detta tillsammans kan på olika sätt ge indikationer om hur ett samhälle sett ut och fungerat.

När det gäller byggandet av megalitgravar måste man skilja på de mindre Skandinaviska monumenten och de stora Västeuropeiska som ex Newgrange på Irland. Studier vid en rekonstruktion av Newgrange, som är 78-85 m i diameter och ca 3m hög, visade att det skulle behövas ca 400 arbetare som arbetade i 16 år (om man förutsatte att de arbetade 2 månader varje vår) bara för att samla ihop materialet. En sådan stor byggnation tyder på ett socialt stratifierat samhälle då det i sig själv är en stark indikation på att det måste ha funnits individer eller grupper som har haft auktoritet att samla människor från när och fjärran för att genomföra byggnationen. (Kaelas 1991:91f). Eftersom de Skandinaviska megalitgravarna dock är betydligt mindre är inte detta något som man kan göra en direkt liknelse med.

Enligt Kaelas har det inte gjorts några hela experiment att rekonstruera mindre gånggrifter där man även har samlat in det material som krävts. Det experiment som har gjorts i Skånes djurpark visade enligt henne (även om det inte var färdigt och allt material redan fanns på plats) att en liten megalitgrav kunde byggas av 10 vuxna på en eller två veckor (experimentet tog i praktiken 620 mantimmar). Detta skulle då kunna genomföras av ett samhälle med 30-40 människor inklusive barnen (Kaelas 1991:93). Skillnaden mellan de stora västeuropeiska monumenten och de många små Skandinaviska megalitgravarna är alltså slående.

Vad betyder då detta för tolkningen av Carlshögen och Ramshög? Att monumenten i Skandinavien är mindre än de västeuropeiska kan enligt Kaelas eventuellt förklaras av mindre populationer (Kaelas 1991:93f). Vad den betydligt mindre arbetsinsatsen betyder är att megalitgravarna i Hagestad kunde byggas på ett par veckor av det

egna folket i ett mindre samhälle. De är på det viset inte lika tydliga tecken på stora hövdingadömen med stark organisation som sträckt sig över stora områden som t.ex. Newgrange är.

Det vanliga byggnadsmaterialet i megalitgravar är i regel bergarter såsom granit, gnejs, sandsten, skiffer, diabas, kvarts mm i kornstorlek från lera till block. Detta är också fallet i Carlshögen och Ramshög. De stora de stora granit- och gnejsblocken som alltså varit stommen i megalitgravarnas konstruktion kan ha hämtats på Tuvorna i byns norra del. Detta är ett område länge lär ha varit svåränvänt p.g.a. av de stora block som legat spridda här. Vid byggandet av Ramshög har det funnits ett annat alternativ. Ett område norr om Hagestad mosse där det enligt tidiga källor ska ha funnits stora stenblock i ytan (Strömberg 1988:67f). Det har alltså inte varit troligt att man behövt bege sig särskilt långt för att finna materialet till stommen i megalitgravarna.

Enligt Strömberg har takblocken använts som de var medan man ibland har delat stora moränblock på mitten för att få två släta ytor till vägg- och gångstenarna som sedan placerades med den släta sidan är inåt kammaren. Om man slipat insidan eller inte går för det mesta inte att avgöra p.g.a. blocken ofta är vittrade. Strömberg har vid sina undersökningar inte heller funnit spår av någon typ av rituella tecken eller mönster i gravarna. Hon påpekar dock att de vid tiden för utgrävningarna av megalitgravarna inte heller var inställda på detta och därför t.ex. inte undersökte väggarna med specialljus (Strömberg 1988:68).

Väggarna i kamrarna är dock ofta påfallande jämna på insidan och även om det kan det vara så att man bara ville ha en jämn insida kan skälet till att man arbetat tak och väggstenar så jämna också kunna vara för att kunna måla dom. När det gäller färgämnen vet vi lite. Även om röd och gul ockra är välkänt i gravsammanhang från mesolitikum är de helt okända i megalitgravarna. Man har dock i 3 megalitgravar, bl.a. Carlshögen, funnit små stycken av en rödbrun massa med järnoxid (Blomqvist 1989:85f). Oavsett om man målat väggarna eller inte kan man åtminstone konstatera att det av en eller annan anledning varit viktigt att kammaren haft en jämn insida.

För att stenblocken skulle stå stadigt och för att megaliten skulle vara vattentät behövdes någon form av tätning. Som tätning hos de resta vägghällarna har man i de flesta fall använt sig av en kallmur eller en stenpackning av mindre stenar. Den vanligaste typen av tätning hos de skånska gånggrifterna är en kallmurning av liggande sandstensplattor. Sandsten har troligen funnits tillgänglig i närheten vid byggandet av Carlshögen och Ramshög (Strömberg 1988:68). Denna typ av murning är också vanlig i Västkusts områdets megalitgravar men saknas nästan helt i Falbygdsområdet (Blomqvist 1989:78). Kallmurning var den typ av tätning man använde sig av vid byggandet av Carlshögen och Ramshög. I Carlshög finns även ex där man också använt sig av en stenpelare vid murningen. Dessa vinkelrät stående pelare i Carlshögen är enligt Strömberg troligen främst en lokal lösning på ett tätningsproblem (Strömberg 1971:232).

I Carlshögen är t.ex. dörrposten mellan kammarstenen och första stenparet av skiva av kalksten och skiffer. Denna kalksten har funnits i Hammenhög ca en mil bort och även i Benestad. Det är inga större mängder så själva transporten har åter troligen inte vållat några större problem. Det som kan vara intressant, som Strömberg påpekar, är att i de fall materialet kommer från ett annat område fråga sig om det varit fritt att bara hämta det. Har alla haft fri tillgång eller var det en särskild grupp som hade kontroll över området och resurserna (Strömberg 1988:68). Vad har det i så fall inneburit om man behövt något från någon annans område? Har man bytat med varandra och vad har man i så fall använt i denna byteshandel? Eller var det så att megalitgravarna anlades av en stamhövding, som var överhuvud över flera olika byar med byhövdingar, och som därför kunde kräva det material som behövdes?

I Carshögen och Ramshög fanns mängder av flinta liksom vid alla megalitgravarna i Hagestad-området. Detta är dock inget som generellt finns hos megalitgravar utan vid ex gånggriften i Tågarp (i Ö Tommarp) användes det i konstruktionen krossad sten istället för flinta som tätning. Enligt Strömberg var det en stor andel av flintan i gravarna som var dålig och inte skulle kunna ha använts vid redskapstillverkning (Strömberg 1988:69). Området runt Carlshögen och Ramshög var rikt på flinta så materialet har varit lättillgängligt för megalitbyggarna. Detta kombinerat med att man valt flinta av sämre kvalitet anser jag tyder på att flintan som material saknat djupare innebörd, man har bara valt det material man lättast fick tag i.

Intressant är dock att flintan var svagt eldskadad och att Strömberg efter flera olika försök fann en teknik som stämde överens med den brända flintan man hittat. Det visade det sig att om flintblock lades i glödhärdar i några minuter blev de lättare att slå sönder och såg då ut på samma sätt som i gravarna (Strömberg 1988:70) Detta är i så fall ett enkelt sätt att underlätta framställningen av de stora mängderna krossad flinta. Det visar också att man uppenbarligen vetat vilken effekt eld haft på stenen och att man utnyttjat detta vid framställningen av den krossade flintan man behövt vid byggnationen av megaliterna.

Med tanke på megalitgravarnas ålder är det inte konstigt att det materialet som bevarats är bergart. Detta innebär inte att det inte från början har förekommit förgängligt material som trä, vass och andra växtdelar. Ex. trä kan ha använts till sektioner, trösklar och dörrar och eventuella glipor kan ha tätats med ex växtdelar, hudar eller annat material. De behövde inte vara menade som konstanta konstruktioner utan kan bara ha varit ämnade för särskilda tillfällen. Kanske tätades bara eventuella glipor i samband med begravningar och kanske man vid dessa begravningar eller vid andra speciella dagar även smyckade gravarna med blommor, målade hudar och dylikt (Blomqvist 1989:85). Dessa material kan bara bevaras under särskilda omständigheter och det faktum att de inte finns idag innebär alltså inte att de aldrig varit där.

Medan de danska megalitgravarna uppvisar en stor variation i byggnadskonstruktionen saknas denna variation enligt Blomqvist hos de Svenska och Norska megalitgravarna. Enligt honom är de megalitgravar som avviker från det generella mönstret lätträknade och han menar att idén att megalitgravsområdena här har haft varsin eller högst några få megalitgravsarkitekter skulle kunna förklara detta och det faktum att det är stora likheter inom varje område och ganska stora skillnader mellan områdena (Blomqvist 1989:119, 122). Här är alltså Blomqvist lite inne på teorin om byggnadskonstruktörer som togs upp i kapitel 4.

Blomqvist anser att kammaren är det element hos megalitgravarna som har mest variation i konstruktionen. Han anser att det kan bero på dess praktiska funktion som gravrum då detta innebär att både praktiska och religiösa skäl påverkat utformningen.

Formen på kammaren varierar från kvadratisk-rektangulär till rund-oval, gemensamt är att väggstenarna följer varandra kant i kant med insidan mot kammarens centrum (Blomqvist 1989:58).

Blomqvist ser även gångens placering som viktig eftersom en slumpmässig placering skulle ge ett otal spridda riktningar vilket enligt honom inte är fallet. Han anser inte heller att terrängen styrt gångriktningen då den kan riktas mot en bergvägg likaväl som mot det håll där utsikten är bäst (även i de fall där båda alternativen erbjuds). Blomqvist anser istället att det är vissa väderstreck som varit utmärkande för placeringen av gången och att kännedom om väderstrecken liktydig med kännedom om skeenden på himlavalvet. Han kommer i sina undersökningar fram till att det varit ljuspunkterna, d.v.s. sol, måne och stjärnorna, som fångat uppmärksamheten och som styrt valet av gångarnas placering och riktning (Blomqvist 1989:62f). Jag går inte in på underlaget vid undersökningarna då jag inte har någon kunskap om detta men om det stämmer är det intressant. Vilken syn har man haft på dessa lysande klot på himlavalvet och ingick de i kultsammanhangen?

Man kan undersöka relationen mellan de levande och de döda genom att utforska deras rumsliga och topografiska separation. I den materiella kulturen kan man bl.a. se hur den använts för att skilja de döda från de levande eller för att binda dom döda till de levande (Pearson 1999:124). Detta kan ske på olika sätt men ofta vill man på något vis markera en gräns eller övergång till nästa tillvaro. I både Carlshögen och Ramshög fann man en dörr mellan gång och kammare. I Carlshögen fann man i gången dörrpoststenar på två ställen och likaså låg där två par dörrstenar i Ramshögs gång. Man kan inte med säkerhet säga vilken funktion dörrkonstruktionen av stenplattor har haft (Strömberg 1971:207).

Enligt Burenhult är symboliska förslutningsstenar och tröskelsystem i gång och mynning ett karaktäristiskt drag för gånggrifterna. Han anser att deras funktion bör vara rituell då konstruktionen inte hindrar de levande tillträde. Kanske var dess funktion att hålla de dödas andar på plats eller bara markera en gräns mellan levande och döda. I dessa konstruktioner och också i packningarna till storstenarnas fundament påträffas enligt Burenhult nästan alltid bränd och krossad flinta och ibland även bärnstenspärlor (Burenhult 1999:297ff).

Det finns 25 megalitgravar i Sverige med kända sektionsindelningar. När det gäller sektionsindelningarna i Skåneområdet är det enligt Blomqvist i de fall sektionsindelningar existerar vanligen 8-14 sektioner per kammare. Carlshögens kammare var indelad i 9 sektioner och antalet individer har konstaterats vara 2-10 stycken med ett genom snitt på 5,5 individer. Detta skiljer sig från Falbygdens sektionsindelningar där man bara kunnat konstatera 1 individ per sektion (även om det i några fall kan ha varit 2-4 individer) Det finns inga megalitgravar med kända sektionsindelningar i Västkustområdet (Blomqvist 1989:75). Skåneområdets dösar saknar helt sektionsindelningar och antalet kammare med sektionsindelningar verkar enligt Blomqvist koncentrerade två områden, där en hög andel kammare har sektionsindelningar, medan de i resten av Skåneområdet saknas nästan helt. Det är vanligt med sektionsindelningar i Tyskland och Nordvästra Europa, medan det är ovanligt i Danmark. (Blomqvist 1989:134, 137).

Och frågan är hur dessa indelningar skall tolkas. Vad var egentligen deras funktion? Strömberg kunde vid sina undersökningar som tidigare nämnts se en varierad åldersfördelning inom sektionerna. En tolkning kan vara att sektionerna innehåller olika familjegrupperingar. Kanske en DNA-analys av skelettdelarna skulle kunna ge en indikation om huruvida detta är rätt tolkning.

5.2.1 Placering i terrängen

Megalitgravarnas val av läge varierar liksom graden av utsikt och utsiktsriktning. Det finns inga megalitgravar på de högsta områdena i kuperade områden utan de är alltid neddragna på förhöjningens ena sida alternativt på ett lågt läge. De ligger alltså i ett mellanläge; aldrig riktigt högt och aldrig riktigt lågt. Ett läge som enligt Strömberg inte nämnvärt försvårat arbetet men som ändå gjort megalitgravarna väl synliga både uppifrån och nedifrån (Strömberg 1988:66f ; Blomqvist 1989:148).

Mycket annat kan ha påverkat placeringen av megalitgravarna. Enligt Blomqvist kan t.ex. placeringen ha påverkats av jordarten. Detta då man bara finner dem i områden med bördiga jordarter i kust eller insjözoner medan de helt saknas i mindre bördiga

områden. Han påpekar dock att då det även saknas megalitgravar i vissa bördiga områden behöver det inte vara så att det var jordmånen som var avgörande. (Blomqvist 1989:166). Strömberg konstaterar är att megalitgravarna återfinns i anknytning till vissa näringszoner och när t.ex. Ramshög byggdes var det inom ett område invid våtmark och som alltså låg fördelaktigt både med hänsyn till bondenäringar och till fångst och insamling (Strömberg 1988:66).

När det gäller närheten till vattnet är det helt klart att Skåneområdets (liksom Västkostområdets) megalitgravar har en kustanknytning. Detta gäller utan tvekan även för Ramshög och Carlshög. Även i det område i Nordöstra Skåne (Kristianstadområdet) där megalitgravarna finns i inlandet har under megalitgravtiden (beroende på landhöjningen) legat nära kusten. Allmänt kan man säga att megalitgravarna som inte har en kustanknytning istället ligger i närheten av andra större vattendrag (Blomqvist 1989:149,158, Strömberg 1988:66).

5.3 Vad kan sägas om megalitbyggarnas ekonomi

När det gäller megalitbyggarnas ekonomi har det länge ansetts att megalitgravarna har samband med neolitiseringsen. Det är inte lätt att få grepp om tidens näringsekonomi och det finns olika sätt att ta sig an frågan.

Det finns indicier för röjning i skogarna redan under senmesolitisk tid och har man på ett par platser i Skåne, bl.a. Vik vid sydöstkusten, funnit sädesavtryck i ertebølle keramik från sen ertebølletid, d.v.s. ca 4500 BC (Welinder 1997:92; Karsten 1994:168; Jennbert 1999:262). Avtrycket i vik är från ett småax av emmervete och Jennbert menar att detta indikerar att man känt till och troligen bedrivit odling redan under sen ertebøllekultur i Skåne (Jennbert 1999:263). Även Welinder menar att bl.a. avtrycken tyder på en introducering av odling och att man i sydöstra Sverige redan för 5000 år sedan har haft inslag av odling och boskapsuppfödning i jägar-samlar ekonomin (Welinder 1997:87).

Enligt Larsson sker det en ökning av boplatser för runt 4500 år sedan och vid denna tid koncentreras bosättningarna längs kusterna och de bästa områdena för jordbruk och boskapsskötsel. Sydsandinaviska megalitgravars skelett har visat C-13 värden som är relativt höga och därför föreslår en viss ökning av den marina födan. Larsson anser dock inte att det innebär att den marina födan var viktig i dieten utan menar att bosättningar i kustzonerna kan ha haft andra orsaker än de marina resurserna (Larsson 1997:19). Dessa orsaker kan t.ex. vara den lättodlade jorden, de näringsrika kustängarna eller att närheten till de bästa marina kommunikationsförbindelserna längs kusten fått en ökad betydelse (Larsson 1997:19). Samtidigt kan det konstateras en förändring av samhällsekonomin för ca 4000 år sedan där den marina födan ökar betydligt. Detta kan enligt Larsson ha orsakats av ett förändrat klimat som påverkat skörden och därför inneburit en ökning av jakt och fiske (Larsson 1997:19).

Blomqvist gör utifrån resultaten av bl.a. utgrävningar, pollenanalyser uppskattningen att man i södra Skandinavien vid denna tid främst levt på terrestrisk föda från boskap och odling (Blomqvist 1989:179f). Detta skiljer sig dock ifrån Kaelas teorier om vilken ekonomi man främst försörjt sig på under megalitbyggartiden. Hon menar att huvudfödan har bestått av insamlad mat och att fisk varit en stor del av denna föda (Kaelas 1991:94f). Hon stödjer detta påstående dels på det faktum att megalitgravarna framförallt finns i kustområdena och annars i närheten av större vattendrag och dels på att etnologisk litteratur om äldre agrara samhällen visar på vikten av fisk i hushållsekonomin (Kaelas 1991:95). Även Burenhult fastställde vid sina undersökningar på Carrowmoregravfältet att de tidigaste megaliterna byggdes av människor vars ekonomi baserades på fångst (Strömberg 1988:66). Dessa megalitgravar är dock betydligt äldre än vad Carlshögen och Ramshög är.

Det verkar vara svårt att via det nuvarande gravmaterialet kunna avgöra om det huvudsakliga näringsinnehållet kommit från jakt och fiske eller från odling och boskap. Det hade varit intressant att göra olika analyser av skeletten för att se om dessa kunnat ge en säkrare bild av näringsintaget. Jag anser det dock vara ganska logiskt att ett samhälle vid havet eller större vattendrag haft marin föda som en viktig del av kosten även om den inte varit den huvudsakliga delen.

6 Slutsats och diskussion

Ett gravmaterial kan ge information om de förhistoriska begravningsritualerna och deras sociala kontext och deras funktion är alltså ofta mer än bara den som förvaringsrum för liket. Enligt Tilley har den materiella kulturen en central roll i relationen mellan individen och den sociala strukturen. Han anser att de materiella föremålen struktureras efter olika principer och regler, men också de strukturerar fortsatta ideologiska handlingar som en del i ett ideologiskt ramverk (Tilley 1982:26). Är det då möjligt att via gravmaterialet tyda en del av den sociala strukturen och ideologin bakom detta ideologiska ramverk eller är koderna allt för svåra att tyda?

En viktig aspekt vid tolkningarna av gravar är att gravmaterialet sällan eller aldrig är en spegling av verkligheten. Som Pearson konstaterar tycker vi om att klä upp de döda. Ofta kläs de i kläder som de sällan eller aldrig bar i det verkliga livet. I vissa fall är det kläder som är speciellt sydda för begravningen. De förhistoriska människorna har troligen på olika vis gjort likadant. Däri kommer svårigheten att tolka vad olika saker betyder. Ett gravgods behöver inte bara vara en gåva eller en kär ägodel. En kniv i materialet kan t.ex. istället vara till för att skära av bandet mellan liv och död och andra föremål kan vara till för att säkra tillträde till den andra världen (Pearson 1999:11) Inte heller kan vi direkt överföra föremålet till något som används i den verkliga världen. Föremålet kan vara specialtillverkat för begravningen. Det händer ganska ofta som nämnts i tidigare kapitel att man finner speciellt tillverkade yxor av material som inte skulle hålla i verkliga livet. Gravgodsets betydelser kan alltså vara många, det man kan vara relativt säker på är att det är noga utvalt för tillfället. Gravgåvans betydelse kan ge ledtrådar till inblandades föreställningsvärld. Bara att ha funktionen av att vara en del av utrustningen för livet efter detta måste logiskt sett betyda att någon, antingen den döda eller de efterlevande, tror på ett liv efter detta.

Det man kan se vid studierna av megalitgravarna är att det sker en förändring i samhället i Löderup. En förändring som nu gör det möjligt att lägga betydliga resurser på att bygga gravar i form av monument. Vi kan också se att detta gravskick inte är förbehållet alla i samhället. Graven i sig kan troligen tolkas som en statussymbol då det krävts en rejäl insats för att bygga den. Vid förekomsten av megalitgravarna finns

det skäl att börja fundera i riktning på samhällsorganisationer med olika typer av hövdingar, territorier och som är socialt stratifierat. Att göra rättvisande tolkningar av gravmaterial är emellertid svårt. Att tolka ett förhistoriskt gravmaterial där vi inte har något skrivet om samhälle eller föreställningsvärld är ännu svårare. Vi kan inte med säkerhet säga att vi vet vad de förhistoriska människorna tänkte när de begravde sina döda i megalitgravarnas stenkammare eller varför de gjorde det.

Även om mycket tyder på att det är kan vi inte säga säkert att förändring i gravskicket tyder på att samhället har blivit socialt stratifierat. Det är lätt att överföra sina egna nutida tankar och värderingar på dåtidens människor och för en nutida person kopplas de stora monumenten oftast spontant ihop med makt och rikedomar. Det behöver inte nödvändigtvis vara fallet. Det kan också vara så att en ny religion med ett annat gravskick och en annan syn på de döda uppkommit. Den nya religionen kan ju ha existerat samtidigt med den gamla och på så vis var kanske megalitgraven till för alla i samhället, alla som trodde på denna religion och därför ville begravas i dom. Kanske megalitgravarna var så viktiga för denna nya religion att man var redo att slita extra hårt och ge de resurser som krävdes även om det egentligen inte borde vara möjligt. Kanske detta även skulle kunna förklara varför megalitgravarna främst finns vid kusterna, det var kanske med sjöfarare den nya religionen kom.

Kanske var det också så man av en eller annan anledning fruktade att de döda skulle återvända och att man därför begravde man dom inne i stenmonumenten och satte dörrposter i gången för att hindra dom att komma tillbaka. Pearson nämner hur afroamerikaner under 1800-talet placerade krossad keramik på gravarna för att förhindra de döda att komma tillbaka (Pearson 1999:11). Kanske kan man föra denna tanke vidare till keramiken utanför Ramshög och i så fall ha även detta i åtanke vid tolkandet av keramiken och av föreställningsvärlden. Kanske var megalitbyggarna rädda för att de döda i megalitgravarna skulle återvända och gjorde sitt bästa för att på olika sätt förhindra detta vare sig det behövdes symboliska eller fysiska barriärer.

Det är dock sannolikt att Carlshögen och Ramshög berättar om ett samhälle som börjar bli mer socialt stratifierat än det tidigare varit. En befolkningsökning kan ha gjort det viktigt att märka ut sitt territorium kontra andra grupper. Det verkar också,

bl.a. på grund av skelettens sammansättning, rimligt att de båda megalitgravarna kan ha använts som släktgravar, kanske till de som hade högst status. Att man börjar bygga och begrava sina döda i megalitgravar visar troligen också på någon typ av förändring av föreställningsvärlden. Man har fått en ny syn på de döda och/eller ett nytt sätt att hantera de döda på. Man kan även se tecken på förfädersdyrkan på ett annat sätt än tidigare. Materialet visar att man av någon anledning ansett att den äldre av gravarna varit viktigast och hit har man under lång tid begett sig för att offra keramik. Kanske vid vissa tider på året eller kanske i en typ av förfäderskult där de ansågs vara nära gudarna. Mycket av materialet till megalitgravarna har de tagit i närheten och det som inte fanns helt nära var ändå på ett ganska behändigt avstånd. Man har haft kunskap om hur man genom att värma upp flintan lättare kunde krossa den och man har vetat hur man skulle bära sig åt för att dela de stora stenblocken. Området har många olika nischer och rika naturresurser för jakt och fiske så trots att man har haft boskap och även odlat har sannolikt en hel del av kosten fortfarande kommit från jakt, fiske och insamling.

Svårigheterna med att göra korrekta bedömningar av gravmaterial är många och villospåren kan vara ännu fler. Jag anser att det finns teorier och tolkningar som är mer sannolika än andra. För att kunna dra en trolig slutsats om gravmaterialet anser jag behöver det finnas mer än en faktor som tyder på samma sak. Ju fler och trovärdigare aspekter och ju mer i materialet som pekar på samma sak desto större sannolikhet att det är korrekt. Och sannolikhet är av naturliga skäl nyckelordet vid tolkningen av förhistoriskt gravmaterial, men kanske är det just det som gör ämnet så intressant.

8 Sammanfattning

Uppsatsen är en studie av två megalitgravar i Löderups socken och syftet är att undersöka vad dessa kan säga om samhället och de som skapade dem. Framförallt är det en studie i hur gravmaterialet kan tolkas och vilka tolkningar som verkar rimliga.

För att få svar på detta undersöks Carlshögens och Ramshögs konstruktion, gravmaterial och skelett via litteraturen och fornminnesregistret.

Sedan görs en genomgång av olika tolkningar och teorier som gjorts angående megalitgravarnas funktion. Dessa tolkningar sätts i relation till Carlshögen och Ramshög för att kunna dra en slutsats om huruvida de verkar sannolika ur det valda gravmateriallets perspektiv.

För att kunna avgöra vad grav materialet kan säga om samhället görs vidare i uppsatsen en undersökning av skeletten, byggkonstruktion och byggmaterialmaterialet hos Carlshögen och Ramshög och kopplingar dras till tolkningar som gjorts av från dom och andra megalitgravar. Även tolkningar om ekonomin tas upp.

Slutsatsen blir att de människor som levde i Löderups socken och som byggde dessa gravmonument tillhörde ett samhälle som började bli socialt stratifierat. Kanske har de också haft ett behov att hävda sitt territorium. De levde troligen fortfarande främst på jakt och fiske då området hade rika naturresurser.

I den diskuterande delen tas olika teorier och problem med tolkningar av gravmaterial upp. Här diskuteras även eventuella alternativ av tolkningar av materialet.

Litteraturförteckning

Ahlström, T. 2004. Grave or Ossuary? Osteological Finds from Recently Excavated Passage Tomb in Falbygden. Knutsson, H. (ed.). *Coast to Coast-Arrival. Results and Reflections. Proceedings of the final Coast to Coast conference 1-5 October 2002 in Falköping, Sweden*. Uppsala

Blomqvist, L. 1989. *Megalitgravarna i Sverige. Typ, tid, rum och social miljö*. Theses and papers in Archaeology 1. Institute of Archaeology, University of Stockholm. Stockholm.

Burenhult, C. 1999. *Arkeologi I Norden 1*. Stockholm

Jennbert, K. 1999. Fångstfolk börjar odla I Skåne. Burenhult, C. (ed.) *Arkeologi I Norden 1*. Stockholm

Kaelas, L. 1991. The Society and Economy of the Megalith Builders. Jennbert, K. Larsson, L. mfl (ed.) *Regions and reflections. In honour of Märta Strömberg*. 1991. Lund

Karsten, P. 1994. *Att kasta yxan i sjön-en studie över rituell tradition och förändring utifrån skånska neolitiska offerfynd*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°. No.23. Stockholm

Larsson, L. 1997 Coastal Settlement during the Mesolithic and Neolithic Periods in the Southernmost part of Sweden. D. Król (ed.). *The Built Environment of Coast Areas during the Stone Age. The Baltic Sea-Coast Landscapes Seminar Session No.1*.

Parker Pearson, M. 1999. *The archaeology of death and burial*. Great Britain.

Persson, P. 2004. Megaliths, Kinship, and Ancient DNA. Knutsson, H. (ed.). *Coast to Coast-Arrival. Results and Reflections. Proceedings of the final Coast to Coast Conference 1-5 October 2002 in Falköping, Sweden*. Uppsala

Renfrew, C. 1973. *Before Civilization. The radiocarbon revolution and prehistoric Europe*. England

Shanks, M & Tilley, C 1982. Ideology, symbolic power and ritual communication: a reinterpretation of neolithic mortuary practices. *Symbolic and structural archaeology*. Ed I. Hodder. Cambridge university press 1982.

Sjögren, K.G. 2003. Mångfaldige uhrminnesgravar: megalitgravar och samhälle i Västsverige. GOTARC 27, *Coast to Coast* 9.

Sjögren, K.G. 2004. Megalithic Tombs, Ideology, and Society in Sweden. Knutsson, H. (ed.). *Coast to Coast-Arrival. Results and Reflections. Proceedings of the final Coast to Coast Conference 1-5 October 2002 in Falköping, Sweden*. Uppsala

Strömberg, M. 1965. Stenåldersnytt i Hagestad. *Ale*. 1965 .Lund

Strömberg, M. 1971a. *Die Megalithgräber von Hagestad zur Problematik von grabbauten und grebten*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°. No.9. Lund.

Strömberg, M. 1971b. Gånggriften i Tågarp, Östra Tommarp. Föreningen för Fornminnes och Hembygdsvård i Sydöstra Skåne. Småskrifter 11. Simrishamn

Strömberg, M. 1988. *Från bågskytte till medeltidsbonde. Bosättningshistoria i och kring Hagestad*. Ystad.

Tilley.C. 1982. Social formation, social structures and social change. *Symbolic and structural archaeology*. Ed I. Hodder. Cambridge university press 1982.

Tilley, C. 1991. Konstruktion a Ritual landscape. Jennbert m fl (red) *Regions d reflections. In honour of Märta Strömberg*. Acta Arch. Lund. Series in 80 No 20.

Welinder, W. 1997. The Stone Age Landscape of Coastal Southeast Sweden at the Neolithic Transition. D. Król (ed.). *The Built Environment of Coast Areas during the Stone Age. The Baltic Sea-Coast Landscapes Seminar Session No. 1.*

Internet

FMIS-rapport Lödreup 29:1, Löderup 18:1

[http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/xmlData.jsp?xsl=reportobjekt\[2007-07-04\]](http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/xmlData.jsp?xsl=reportobjekt[2007-07-04])

Illustrationer

Fig.1. [http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2\[2007-07-04\]](http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2[2007-07-04])

Fig.2 [http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2\[2007-07-04\]](http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2[2007-07-04])

Fig.3 [http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2\[2007-07-04\]](http://www.fmis.raa.se/fmis/jsp/search-on-map.do?objmapmode=2[2007-07-04])

Fig 4-11 Strömberg, M. 1971. *Die Megalithgräber von Hagestad zur Problematik von grabbauten und grebiten.* Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°. No.9. L und.

